

Poštnina plačana v gotovini

MENTOR

DIJAŠKI LIST

LJUBLJANA

1928-29

L. XVI

16. LETNIK

APRIL 1929

ŠTEV. 8

MENTOR izbaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

Vsebina štev. 8.

Leposlovje in poučni članki:

J. K. Rejec, Med Scilo in Karibdo. Povest v zgodbah. (Dalje.)

M. Prezelj, Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju. S slikami. (Dalje.)

Vsevolod Jaroslavskij, Če ima študent denar.

Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja. (Konec.)

J. L., »Ali smo jih!« S sliko.

P. V. B., Francoski kotiček.

Vanjuša, Sonet.

Naši pomenki:

Literarni pomenki. — Razno.

Mali obzornik:

Radio Ljubljana. — Francoski kotiček.

Knjige in revije:

Dr. Fr. Bradač, Češko-slovenski slovar. — St. Savinšek, Izpod Golfice. — Haggard, Kleopatra. — Rus, Prva pomoč.

Šah:

Problem št. 5. — Listnica uredništva.

Šale in uganke:

Paragrafarjem. — Nove uganke. — Rešitve uganek.

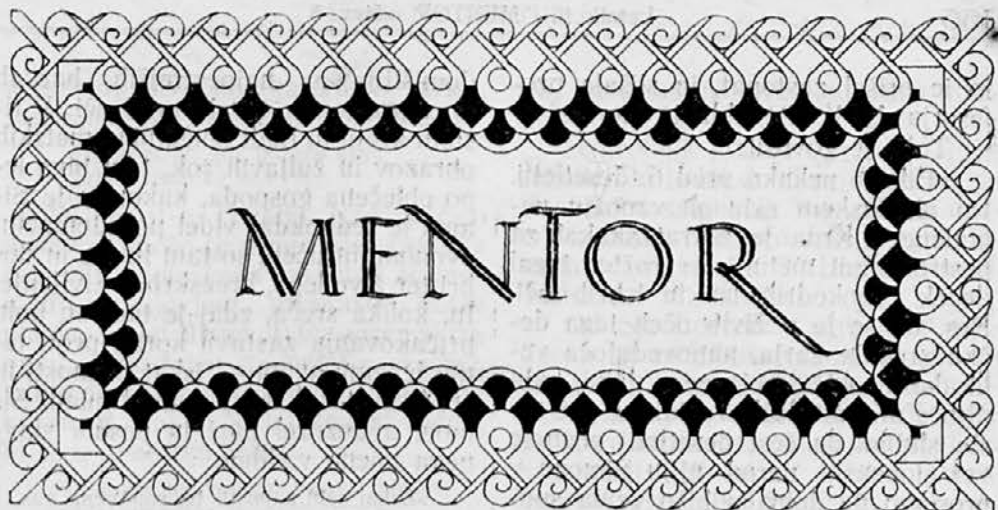
Sestavljajte si aparate sami!

Vse potrebščine za sestavljanje radijskih aparatov od detektorjev do največjih aparatov na elektronke dobite najceneje v prodajnem oddelku

RADIO LJUBLJANA

Miklošičeva c. 5
Telefon 3190.

Načrti in navodila brezplačno. Največja izbira!
Izgotovljene aparate preizkušamo brezplačno!

16. LETNIK

APRIL 1929

ŠTEV. 8

J. K. REJEC:

Med Scilo in Karibdo.

Povest v zgodbah.

IX. Zgodba o prvem javnem nastopu.

»Bilo je v soboto 5. septembra 1908. Nebo nad našimi gorami so zastrli oblaki in popoldne se je ulil dež. Žalosten sem bil, ker v »Primorskem listu«, ki smo ga prejšnji dan dobili, sem bral, da odkrijejo v nedeljo dopoldne pri Sv. Lovrencu nagrobnik S. Gregorčiču, popoldne na Vrsnem pa spominsko ploščo.

»Bog daj, da bi se prevedrilo!« sem želel in opazoval oblake in spraševal, kako bo z vremenom. Barometer so imeli samo v šoli, pa sem šel in pogledali smo, kaj pravi. Kazal je lepo in potolažil sem se.

Prišel je večer, lep, da mu ne pomnim enakega. Tam gori v Kotu se je med gorami v polobli zjasnilo nebo in v to sinjino je izza oblakov zdrknilo solnce in kot da se je božje oko zagledalo preko Kobariškega Kota v planinski raj, je bilo vse od neba do zemlje v zlatu. Pršilo je še nad dolino in gorami in žarki zahajajočega solncea so zlatili sleherno kapljo, z

Matajurja na Hum pa so se bočile tri mavrice in pod njimi v ozadju se je dvigal veličastni Krn s Sv. Lovrencem, Libušnjem in Vrsnem.

Zamaknil sem se v to lepoto, mislil na Gregorčiča in napisal pesem prigodnico.

Drugo jutro sem krenil proti Kobaridu, poiskal prijatelja Adolfa — v Kranju je sedaj profesor — in mahnila sva jo preko Soče in čez smaško in ladrsko polje k Sv. Lovrencu. Cerkev je bila že polna in tudi na pokopališču se je gnetlo ljudi, ki so prišli od blizu in daleč, da bi počastili pesnikov spomin. Ko je minila maša, pri kateri so peli goriški študentje pod vodstvom skladatelja in župnika Janeza Kokošarja iz Gorice, se je vse zgrnilo na vzhodno stran cerkve za prezbitarij, kjer je pesnikov grob.

S prijateljem Adolfom sva bila tik ograje ob grobu, videla sva vse odlične može iz odbora za postavitvev spomenika, videla dr. Fr. Ilešiča, predsednika »Slovenske matice«, ki

jo je prišel zastopat, in slišala profesorja dr. K. Ozvalda iz Gorice.

Tako je govoril:

»Bilo je nekako pred 6. desetletij. Po planinskem raju ob vznožju nebotičnega Krna je takrat skakal za pestrokrilimi metulji ter rožice trgal deček črnokodrih las in iskrih oči. Res, da se je v živih očeh tega dečka zrcalila zarja, napovedujoča velik dan neobičajno jasnega duha, toda ni oče ni mati dečkova takrat pač ni sta slutila, da šest desetletij pozneje ves slovenski narod njiju Simonu v proslavo na domačo hišo vzida spominsko ploščo ter tu pri Sv. Lovrencu odkrije nevsakdanji nagrobnik pesniškemu geniju S. Gregorčiču.

»Selo mirno« s solničnimi pašniki in temnim lesovjem, s studenimi potoki in slapom grmečim, to »selo mirno« in črnokodri deček iskrih oči sta se kmalu razstala in z isto radostjo, ki ga je nekoč podila za pisanimi metulji, pa z isto ljubeznijo, s katero je nekaj trgal dehteče rožice, je sedaj brskal po raznolikih straneh učne knjige. Še vrsta let in slovenski narod je prejel »zlati knjigo« Gregorčičevih Poezij, ki ji je vsebina bila zlata duša in zlato srce in ki ostane z zlatimi črkami registrirana v zgodovini slovenske umetnosti.

Kdo bi ne bil mnenja, da je čez tako življenje sijalo le jasno solnce neskajene sreče in sladke zadovoljnosti brez pegice notranjega nemira! In vendar nam Gregorčič na ves glas opovrže to evfemistično mnenje v prekrasnem poemu, ki izzveni v bolesti prekipevajočem akordu:

»Zakaj sem zapustil te, rojstvena vas,
zakaj sem vas pustil, planine!«

Ko je mladi Simon ostavljaj očeto vo hišo in planinski mir, da daleč od doma uteši hrepenenje srca, ki ga je gnalo »iskat učenosti in sreče sveta«, takrat je za trdno verjel, da je tam za gorovjem nekje nepoznan mu lepši svet, nego je domače Vrsno, svet, ki mu ga je živahna otroška

domišljija v najpestrejših barvah brez prestanka čarala pred oči. V tistem svetu ni ljudi običajnih kmetijskih obrazov in žuljavih rok, tam biva lepo oblečena gospoda, kakor jo je Simon le redkokdaj videl pod domačim zvonom, in učeni so tam ljudje in dobri ter žive lepo, brezskrbno življenje. In, kolika sreča, zdaj je tudi on poln pričakovanja zastavil korak proti temu lepemu svetu — iskat učenosti in sreče sveta! Tako je sanjal mladi Simon, a dozorel mož in pesnik slavnega imena vzdihne:

»Zakaj sem zapustil te, rojstvena vas,
zakaj sem vas pustil, planine!«

Rešitev dušeslovne zagonetke:

Nele Vsevečni, tudi boginja Poezija je Gregorčiča bila izbrala za svojega svečenika. V lahnem poljubu na njega mladeniško čelo, je jedva slišno dahnila:

»Sladke pesni bolečine
porode ti...«

In mladenič »prime strune in sladki glasi doné in budé slovensko deželo«. Njegova muza, polna najnesebičnejše in najpožrtvovalnejše ljubezni, se raduje z veselimi in srečniki, tuguje z nesrečnimi ter Slovincem kaže pot do narodnostnih in občeloških idealov. In Slovenci so prisluškovali čudežnim glasovom. Mnogi so pesnika umele ter se mu z občudovanjem klanjale: imele so, kakor on, v prsih čutečo srce, ki v njem »pekel naš je in naš raj«, in njih duša ni poznala zle misli. Bilo jih je nekaj, ki pesnika niso mogli umeti in so ostali hladni: njih srce je bilo trdo, njih duh nepristopen poletu za visokimi vzori. A bili so tudi, ki pesnika niso hoteli umeti: srce in dušo jim je objela zloba in zlato knjigo Gregorčičevih Poezij so pozdravili z vpitjem: »Križaj ga!«

Takrat pa se je utrgalo v pesnikovi duši in iz srca se mu je izvil obupen klic kakor ga Slovenec še ni slišal, tako obupen, da se je razlegal do neba, ki naj iz pesnikovega prahu

nekoč dá življenje katerikoli stvari, samo ne več čutečemu človeku.

»In svet ob noč pozabi kraj,
krijoč ostanke te.«

Ne! Svet ni pozabil. Nad peščico zemlje, krijočo te drage nam ostanke tu sredi planinskega raja nad zelenomodrim valovjem prekrasne hčere planin, se od danes dviga sicer skromen, a dostojen spomenik, ves bel, kakor je bila njegova duša in jekleno kremenit, kakor je bil značaj njega, ki je s ponosom rekel:

»Ti streti me moreš, potreti nikdar,
osode sovražne besneči vihar!«

Umetnikova roka je izklesala spomenik, ki bo od roda do roda glasno pričal, da

poet Slovincem slavno znan
leži v tem grobu pokopan.

A mi?

Pomnik postavimo mu tak,
da skuša slednji biti mu enak

v plemenitosti mišljenja in čustvovanja pa na njima baziranih jeklenih značajih.«

Tak je bil slavnostni govor. Slišal sem za hrbotom opazke in še potem med udeleženci: nič niso bili zadovoljni z govornikom in njegovimi izvajaji. Preabstraktno jim je bilo menda vse in še tiho je govoril pa mu niso mogli slediti, kakor bi radi.

Po govoru so spustili zaveso s spomenika in videli smo nagrobnik, ves iz čistega kararskega marmorja, visok nad štiri metre. Slonel je in še sloni — ob altarski steni, obrnjen proti Vrsnu, sestavljen iz treh delov. V zgornjem delu, ki prehaja v križ, je pesnikov medaljon v nizkem pridvigu, pod medaljonom visi na festonu pesniški emblem lira brez strun in se v zlatih črkah blešči napis. Srednji del predstavlja veslarja na razburkanem morju in pod njim kliče napis: Naš čolnič pogube otmimo! Veslar s čolnom in valovi je izdelan v visokem reliefu. Spodnji del, postament, nosi dva medaljona iz bron: na levi ke-

lih, na desni tri cvetlice: vero, upanje, ljubezen.

Nagrobnik je delo Goričana J. Bitežnika, ki je bil dobil pri natečaju za Prešernov spomenik v Ljubljani drugo nagrado. Njegovo delo je tudi Čelohovinov spomenik v Branici in N. Tomaseov v Šibeniku.

Od Sv. Lovrenca smo proti poldnevu šli na Libušnje, kjer je bilo za oni dan v edini gostilni premalo prostora in so zato improvizirali nove prostore na skednju in si pomagali še z mizami pod milim nebom. Tu je naju — prijatelja Adolfa in mene — našel domačin prijatelj Janez, ki tedaj ni sanjal, da bo kdaj sedel v Belem gradu in iz prosvetnega ministristva sledil našemu šolstvu. Povabil je naju na svoj dom, izpred katerega se nam je nudil čudovit razgled po Soški dolini in v Kot ...

Popoldne smo se dvignili in krenili na Vrsno, kjer se je vse zgrnilo okoli pesnikovega doma, se vpisovalo v spominsko knjigo in si ogledovalo vse prostore v hiši ter hotelo vedeti podrobnosti iz pesnikove mladosti.

Medtem ko je govoril vadniški učitelj Fr. Sivec slavnostni govor, sem se približal odbornikom, jim pokazal svojo pesem ter izrazil željo, da bi jo rad deklamiral. Gospodje so bili veseli in zadovoljni in me obdržali v svoji sredi. Veselo vznemirjen sem postal, v mislih ponavljal svoje verze in čakal, kdaj pridem na vrsto.

Slavnostni govornik je končal, zavesa je padla in medtem ko so pevci peli, sem strmel v spominsko ploščo, ki je bila iz krasno brušenega marmorja, 1·25 m dolga in 0·87 m visoka. Z nje je blestelo:

V tej hiši se je rodil 15. okt. 1844. l.
pesnik

SIMON GREGORČIČ.

Umrl je v Gorici 24. novembra 1906.

Ozidje, ki si zmožno bilo,
da velepevca si rodilo,
ti, ako še tako si malo,
na vek se boš veliko zvalo.

Pevci so odpeli in nastopil je Ernest Klavžar, znani rodoljub, deklamator, igravec in govornik izza prvih čitalnic in taborov ter Gregorčičev prijatelj. Kljub svoji starosti je deklamiral živo in mladeniško zanosno »Kmečki hiši«, ki smo jo poslušali z ginjenim spoštovanjem. Za Klavžarjem je s svojo temperamentnostjo navdušil občinstvo dr. Fr. Ilešič. Nastopiti za njim in za Klavžarjem je bilo tvegano, a vendar — nastopil sem. Ko sem se vzel na mizo, s katero so tudi oni govorili, sem videl pod seboj glavo pri glavi in vse je strmelo pričakujoč vame. Tudi pomilovalen smehlaj sem opazil tu in tam, češ, kaj bo ta, ki je še študent!

Nisem se dal begati. Za trenutek sem postal in obrnjen proti spominski plošči sem spregovoril. Glasno, občuteno in gotovo, kakor bi kdove kolikokrat že nastopil pred toliko množico, mi je tekla beseda:

Nebo, Nebo, in tudi ti
hotelo nisi zaostati
sedaj, ko vse slavj
najdražjega med brati! —

Planinski raj,
kedaj
si bil ti še tako krasán,
ko v dan
pred onim, ki tisóci
so čakali ga, da ob Soči
na griču Svetega Lovrenca,
kjer spi tvoj slavni sin,
proslavijo njegov spomin,
spomin največjega iz naših tal Slovenca!

Nebo, Nebo,
zares si ga ljubilo,
da si planinski raj
tako mu okrasilo!

Nad grobom mavrico krasno,
znaniško lepših dni,
ki klical jih za rod srčno,
si mu razpelo ti —
in tam iz dalje nad goró,
ko da s snjine božje se okó
zazrlo je v planinski raj,
odelo ga je v zlat silaj,
izvoljenca časteč,
slaveč! ...

Zdaj, ko Te proslavilo
nebo je s svojo silo,
najslavnejši planinski sin,
hvaležni se še mi Ti klanjamo
in v svet glasno oznanjamo:
»V vek živel bo med nami Tvoj spomin!«

Gregorčič bi pač zaslužil boljše pesem, a kar sem mogel sem dal njegovemu spominu in videl sem, da je tudi to moja prigodnica tam pod spominsko ploščo ob rojstni hiši pesnikovi navdušeno občinstvo z navdušenjem sprejelo, in še najbolj vesel sem bil, ko so mi oni, ki so se prej pomilovalno posmihali, čestitali in se čudili, da sem tako posrečeno nastopil ...

Ko je slavnost minila, smo si ogledali svet »Veselega pastirja« in se z lepimi spomini vračali domov.

V poročilu, ki sta ga prinesla »Gorica« in »Primorski list«, so me označili za akademika. Zakaj, ne vem. Morda moj nastop ni bil v skladu z disciplinarnimi predpisi ali pa so res mislili, da sem vseučiliščnik, ko sem nosil — brado in izgledal prestar za navadnega gimnazijca.«

X. Zgodba o bradi.

»Z vihravo frizuro, bujno brado in umetniško črno kravato, zvezano na pentljo, sem se vrnil s počitnic v Gorico in v zavod, kjer nas je čakalo vse prijetno iznenadenje. Nič več nas ni sprejel prejšnji ravnatelj, na njegovo mesto je prišel sedanji krški škof dr. Josip Srebrnič, ki je bil tako domače mehke in ljubeznive.

Slovenci smo se oddahnili, saj smo ga poznali in smo vedeli, da je sodoben mož, ki ima srce in smisel za vse dobro in lepo. Pred leti je bil prišel kot mlad doktor in profesor zemljepisja in zgodovine na našo gimnazijo, a je že po prvem semestru opustil profesuro in šel za klicem srca v Rim, odkoder se je vrnil — duhovnik in profesor bogoslovja. Na sestanku kat. narodnega dijaštva v Gorici smo ga med počitnicami videli in ga slišali v debati in pri komerzu in nosil je »Da-

ničin« trak in še smo zvedeli o njem, kako je bil eden najodličnejših in najbolj vnetih članov prvega slovenskega kat. akad. društva. Jaz sem ga poznal tudi kot pisatelja: v almanah slov. bogoslovcev »Za resnico« je prispeval lepo črtico iz dijaškega življenja »Stankotov greh.«

To zadnje — pisateljska stran novega ravnatelja — mi je bila najbolj simpatična in nadejal sem se, da bom mogel še zadnji dve leti gimnazijskega življenja v zavodu neovirano sukati pero, kar pa mi ni bilo usojeno...

Ne knjiga ne pesem — brada je bila tragična krivda v drami mojega zavodnega življenja...

Dobrega pol meseca smo bili v mestu in prišel je 9. oktober. Ravnatelj je izbral izmed sedmo- in osmošolcev deputacijo, ki naj bi šla popoldne z njim in s prefekti čestitat nadškofu k njegovemu godu, katerega je praznoval naslednji dan. Tudi mene je odbral.

Praznično smo se napravili in ob štirih nas je sprejel Prezvzišeni v svojem dvorcu. Poslušal je voščila, ki mu jih je izrekel ravnatelj in še neki osmošolec, potem z nami prijazno kramljajal in nato deputacijo — razen mene — milostno odpustil.

Kakor okamenel sem obstal in ugibal, kaj bo. Na vse sem mislil, samo — na brado ne.

»Koliko si pa star, Kotar, koliko si star?« je hotel vedeti nadškof.

Povedal sem.

»Vidiš, vidiš, pa si tak, kot bi imel trideset let. Brada dela to, brada! Ali te ni sram, da jo nosiš?«

»Ni me, Prezvzišeni, saj jo drugi tudi in so še modri in učeni možje,« sem odgovoril in se nasmehnil.

Prezvzišeni pa resen.

»Pa ti si v semenišču in bi je ne smel nositi!«

»V pravilih, Prezvzišeni, ni prepovedana in videl sem slike gojencev iz prejšnjih let, ki so tudi imeli brado.

Vaš nečak gospod Miklavž, Prezvzišeni, na primer jo je nosil in je bila še večja kot moja...«

»No, no, no, saj ni nič tako hudega, a veš, gospod ravnatelj ne trpi brad in zato se obrij. Pokaži, da si pokoren!«

»Pa se obrijem, Prezvzišeni, a kaj potem? Brada spet zraste in moral bi teden za tednom k brivcu!«

»Glavno je, da pokažeš pokorščino, potem pa jo nosi, če že hočeš!«

»Hvala lepa, Prezvzišeni!« sem se zahvalil, mu poljubil nadpastirski prstan, se poklonil in odšel iz dvorane in naravnost k prvemu brivcu. Ko sem se vrnil v zavod, sem naletel na ravnatelja. S svojim značilnim nasmehkom me je sprejel in me naivno ljubeznivo potolažil:

»Vidite, zdaj ste lepši kakor prej!«

»De gustibus non est disputandum, gospod ravnatelj,« sem mu odvrnil. Ker mi je bilo po bradi radi sogojencev in sošolcev, o katerih sem vedel, da se mi bodo posmihali, hudo, sem bil kratek in hladen...

Tako je šla moja brada in skoraj bi zapel nanjo elegijo, ki bi se mogoče kosala s Kettejevim sonetom na brke...

Čas beži in zdravi rane...

Ni potekel mesec in brada je bolj hotneje pognala, nista minila dva in brada je bila bujnejša kot ona Aleksandrova, o kateri je zapel Župan čič, da je »zašumljala in trepetala in šepetala kot nočni gaj...!«

Pa ji je spet grozila nevarnost, ne da bi slutil.

Božič je bil pred vrati in deputacija je morala vnovič k nadškofu. Tudi jaz bi moral.

»K nadškofu pojdemo, da mu voščimo praznike!« mi je rekel ravnatelj.

»Dobro, gospod ravnatelj.«

»Tudi vi pojedete!«

»Pojdem.«

»A veste, prej se morate obriti.«

»Zakaj?«

»Nadškof želi tako.«

»Ni res, gospod ravnatelj. S Pre-vzvišenim sva se oktobra zmenila. Zahteval je, naj se enkrat obrijem, da pokažem pokorščino, potem pa da lahko nosim brado...«

»Ne, obriti se morate, drugače ne smete k njemu.«

»Pa ne grem.«

»Obrijte se lepo in potem pojdete z nami!«

»Ne bom se.«

Tedaj je postavil ravnatelj alternativo:

»Ali se obrijete — ali pa pojdete iz zavoda!«

»Ne obrijem se, gospod ravnatelj!« sem odločno vztrajal pri svojem.

»Premislite vse do večera in pridite potem k meni!« mi je še rekel, pogledal na uro in ker je bil čas in sva stala ob zvoncu, je pozvonil. Odločno je zapel zvonec, kot da je prišla vanj ravnateljeva volja...

Vrnil sem se v učilnico in preden je minilo pol ure, sem že potrkal pri ravnatelju in vstopil. Nič me ni bilo strah, nič nisem trepetal kot svoje dni, ko sem vstopal k prejšnjemu ravnatelju.

Ravnatelj me je prijazno sprejel, kot da se ne bi nič zgodilo, ponudil mi je stolicu in mi sedel nasproti.

»Kako ste se odločili?« me je vprašal.

Povedal sem mu isto kot prej spodaj v koridorju.

In začela sva disputirati o bradi. Spominjam se, da sem se skliceval na duhovnike in škofe in papeže iz prejšnjih stoletij in še na svetnike in celo na Kristusa — a ravnatelj mi je hotel dokazati, da Kristus ni nosil brade, in se opiral pri tem na neke slikarje, ki mi jih je v reprodukciji pokazal, kateri so slikali Kristusa golobradega. Zaman so bili ti argumenti — nič nisem dal nanje in ostal sem pri svojem ter ugotavljal, da ni nika-kega predpisa, kateri bi prepovedoval brado, da v zavodu nismo še kleri-ki ter da si jo že obrijem, ko pojdem v bogoslovje.

Ostala sva vsak pri svojem in končno mi je izročil ravnatelj moje dokumente in na božične počitnice sem šel ko ptič, ki zleti v svobodo...«

(Konec prih.)

M. PREZELJ:

Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju.

Pred srednjo omaro.

Razvrstimo se pred srednjo omaro, v kateri je ovekovčen slavn rod plazilcev in krkonov in v čije svežem zraku žive najokusnejši zastopniki rib!

Bog nebeški! Zmaji na Zmajskem mostu so ovčice v primeri z aligatorjem in nilskim krokodilom, ki te tu tako neznansko grdo gledata izpod čela in tako divje zijata kot da že leto in dan žreta samo kamenje. Za spoznanje prijaznejši je njihov so-

rodnik opominjač, ki nas opominja, naj ne krščujemo vseh živali po nemških imenih. Latinsko ime zanj je Varanus niloticus. Nemci so Varanus prekrojili v Warner, tega pa Slovenci doslovno predstavili v »opominjač«.

Kača, ki je zapeljala Evo, da je utrgala jabolko, je bila prav gotovo bo a (u d a v) ali pa kurja kača. Dandanes živita obe v Braziliji in pa, kakor vidimo, v našem muzeju, za časa Adama in Eve pa sta strašili v onem delu

Azije, ki nam ga sveto pismo opisuje kot raj.

Kadar boš hodil po Dalmaciji, se ne ustraši, ako se ti slučajno kje priplazi pod noge žoltoplaz. Ta kača namreč sploh ni kača, ampak kuščar ter je najožji sorodnik našega nedolžnega slepiča. Belouško vsakdo pozna, prav posebno pa šestošolec M. Kosovinec, ki je lansko leto imel o njej nemško predavanje.

To predavanje dokazuje, da ima tudi današnji dijak dobro mero humorja in da je njegova fantazija včasih že več kot bujna. Onim, ki bi dvomili, da se je predavanje res vršilo, samo tole v pojasnilo: profesor, pri katerem se je predavanje vršilo, je bil napol gluhi in razen tega bolj vesel dobre šale kot lačen kruha. V slovenškem prevodu se predavanje glasi:

O naših nestrupenih kačah.*

Nadaljeval bom predavanje Lenarda, ki je že sam nadaljeval predavanje Grčarja ter govoril o naši najvažnejši nestrupeni kači, ki živi pri nas na Stajerskem, o belouški. Preprosti narod jo imenuje belo Urško, njeno francosko ime je blanche d'oreille, latinsko pa canis domesticus.

Njeno domovje je obrežje naših slanih rek, čez zimo pa se seli v južne kraje, večtnoma v Avstralijo.

Dasi ni strupeña, vendar spada med zveri, ker se hrani z raznimi živalmi, ki so večje od nje same. Odpreti ji je treba samo gobec in plen — bodisi žaba ali vrana ali podlasica — ji sam zleze v žrelo ter živi v njenem želodcu še dokaj časa, po navadi tudi še skoti mladiče, tako da je kača preskrbljena s hrano še po smrti uplenjene živali. Preživlja pa se tudi z ribami in rastlinsko hrano. Rdeča redkev ji je slaščica.

Ker pa ima belouška tudi mnogo sovražnikov, izmed katerih sta najhujša ščuka in vrabec, je preskrbljena z vsemi sredstvi, da se sovražnikov obvaruje. Njeno telo je oglato, a silno vitko, glava pa ima obliko cilindra brez krajcev, ki je na vrhu prioščen. Pokrita je z opeko, katere barvo pa lahko izpreminja kakor kameleon. Na glavi nosi oster rog, na koncu top, s katerim prebode vsakega nasprotnika. V vodi se brani s tankim, razcepljenim jezikom.

* Pripominjamo, da je predavanje šaljivo in da so marsikateri podatki v njem skregani z resnico. Kateri, bodo pogodili bistroumni bralci sami. — Op. ur.

Sploh pa se živali belouške silno boje. Neki prirodoslovec, ki je več let proučeval njeno življenje, je doživel tale dogodek:

Velika belouška, ki je bila že dolgo brez hrane, se je vlegla na breg nekega potoka in uprla svoje zelene oči v vodo. Kmalu so prilezle na suho velike in male ribe. Po vseh štirih so se bližale kači, omamljene od njenih oči. Tudi velika morska zvezda se je nahajala med njimi. Belouška je vse brez usmiljenja požrla. Tedaj pa je počila pod nogami skritega prirodoslovca veja, kača je podivjala, se mu ovila krog noge ter bi mu polomila rebra, ako bi ji še pravočasno ne pokazal revolverja ter jo prepodil v grmovje...

Poleg tega, da je belouška tako požrešna in bojevita, je tudi silno ničemurna. Ker hoče biti vedno lepa, se preoblači večkrat na dan; pravimo, da se levi. Zleze pod kak grm, da je nihče ne vidi, in pusti tam ležati staro obleko — lev — za katero se ne zmeni več, kakor vsaka moderna žena.

Belouška pa se da tudi dresirati in jo uporabljajo v cirкусih za hojo po glavi, balansiranje po vrvi ali ježo na osliih...

Kakor belouška tako ti prav nič žalega ne stori ne smokulja ne kobranka ne gož in ne progasta kača. Tudi črnica in belica sta kači, ki se ju bojimo samo radi tega, ker ju iz nevednosti smatramo za strupeni.

Gad in modras! Kar zamrazi nas, kadar slišimo o teh dveh hudobnih duhovih in groza nas strese, kadar ju iznenada zagledamo bodisi kje v grmovju ali skalovju ali pa tu v špirtu. Gadja družina v naših krajih izumira, zato pa se tembolj širi družina modrasov. Danes sta nam gad in modras samo še v škodo in v strah, pred vojno pa sta bila marsikomu vir izdatnih dohodkov. Na glavo vsakega teh tolovajev je bila namreč razpisana nagrada ene cele srebrne krone. Kako bogati bi bili, ako bi bili pred vojno pobili toliko te golazni, kolikor je je razstavljen v srednji omari!

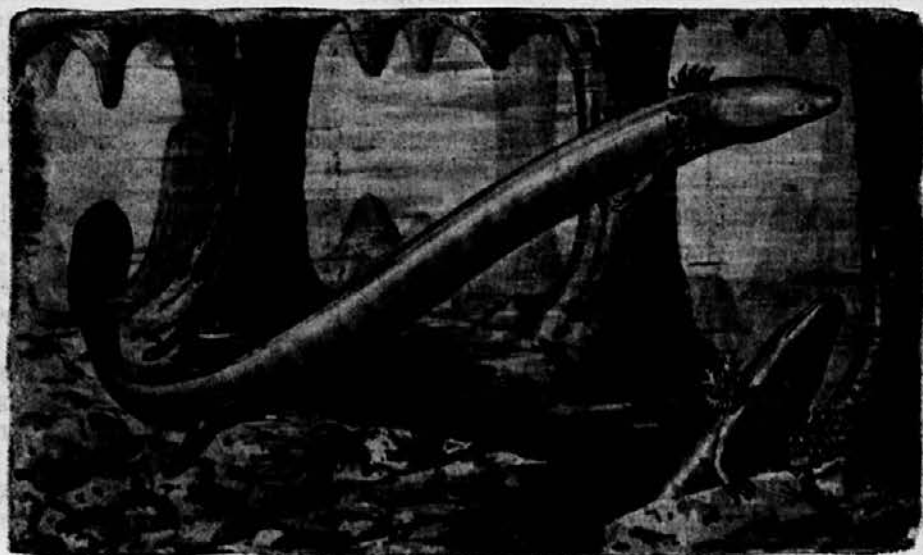
Kaj prijetno nasprotje gadu in modrasu, kakor sploh vsem kačam, so zelenci, razne vrste kuščaric (siva, živorodna, kranjska, pozidna, nabrežna in črnopikčasta kuščarica) in kameleon.

ki se solnčijo ob oknu, obrnjenem proti pošlopju policijske direkcije.

Poslovimo se od plazilcev in odidimo na ogled krkonov, ki zavzemajo dobršen del prve in druge police v srednji omari!

Vsak slovenski dijak bi moral dobera poznati močerila (človeško ribico) in vedeti vse o njenem življenju, v kolikor je sploh že raziskano. Ni je namreč nobene druge živali, ki bi bila tako značilna za naš podzemski svet

drugo od druge. Ako pa se hočeš na vsak način seznaniti z vsemi in spoznati vse njih posebnosti, dosežeš svojo vzvišeno in hvalevredno namero najlaže v muzeju. Prvi brezrepi krkon, ki se ti tu predstavi v vsej svoji dolžini in širini, je sekulja, za njo pa spoznaš močvirsko žabo, nato rosnico, raz druge police te gledajo z milimi očmi in prosijo blagohotnega uvaževanja urh ali publič, navadna krastača, česnjarka, navadni

Sl. št. 1. Močeril ali človeška ribica.

Slika iz knjige: Verbic - Vales, Prirodopis živalstva, str. 129.

kot je močeril in ki bi bila tako daleč v svet ponesla slavo naše ožje domovine kot je to storila ljubka človeška ribica.

Nad močerilom se vrsti cel vod drugih bolj ali manj znanih repatih krkonov: veliki, planinski, mali in južni pupek, za pupki pa navadni in planinski močerad. Velezabavno in poučno je opazovati življenje teh božjih stvaric v akvariju oziroma terariju.

Poznaš vse žabe, ali bolj gosposko povedano, brezrepe krkone, ki žive v naših vodah in mlakužah? Preveč jih je, da bi mogel natančno razlikovati

urh, zelena krastača, gobavka, zelena rega in končno še zelena žaba.

Loviti ribe je jako kratkočasen, četudi večkrat kaj naporen šport, ne morem pa trditi, da je zanimivo tudi proučevanje teh koristnih živali s šolskega stališča. Kako modro je urejena muzejska zbirka rib! Odkazan ji je najmanj vidni oddelek srednje omare in zastopane so v njej samo take ribe, ki res zaslužijo dijakovo pozornost!

Som in sulec, ki sta na dnu omare, vzbujata zanimanje tudi najbolj zakrknjenemu sovražniku vsega, kar diši po šoli. Tudi krap, linj, androga,

kurešeli, kraljiček, ostriz in smuč te bolj spominjajo na okusno postno pečenko kot na šolsko hrano. Oglej si v zbirki še tako dobro klina, mreno in platico, pa sem uverjen, da jih čez nekaj dni ne boš znal več natančno razlikovati. Ribe moraš z uspehom proučevati le v prosti naravi. Da pa je tak študij kaj drag in nevaren, ve povedati vsak član neke skavtske družbe, ki je v prošlih velikih počitnicah ves teden študirala postrvi in ščuke v romantičnem iškem Vintgarju. Pet jih je bilo in vseh pet je bilo ovadenih, da so mladane uničili ribjo zalego v prej tako bogati Iški. Cel dan se trudiš, da rešiš dve, tri ribe iz mrzlih valov in jih potem seciraš — v znanstvene namene seveda — pa pride nepridiprav s puško in z nasajenim bajonetom ter te ubogo dijaško paro v imenu postave obdolži ribje tatvine!

Menek, ki osebenkuje v prednjem predelu četrte police, je tam okoli Cerknškega jezera vsakemu paglavcu znana riba, v Ljubljani pa ga imamo kot marsikatero drugo žival za izrazitega tujerodca, dasi jo najdemo morda celo v Ljubljani.

Nad vse čudno je tajnosti polno življenje ogurja (jegulje). Ta, navidez bolj kači nego ribi podobna žival, živi v vseh evropskih rekah, razen v onih, ki se izlivajo v Črno morje. Ker se Ljubljani izteka v Savo, Sava v Donavo, ta pa napaja Črno morje, je vsekakor uganka, kako je zablodil ogur, čigar zunanje telesne ostanke hrani muzej, prav do Ljubljane. Istega leta kakor ogur v Ljubljani je bila v Savi ulovljena beluga, ki se v velikosti kosa s somom.

Linja, mreno, platico in druge »normalno« razvite ribe si dijak noče in noče zapomniti, četudi mu jih zabijaš v glavo s cveki, zapomni pa si takoj vse, kar mu omeniš o bodeči golšavki. Če bi bilo vse, o čemer se govori in razlaga v šoli, tako smešno in zabavno kot je smešna ta riba, bi iz pestrega

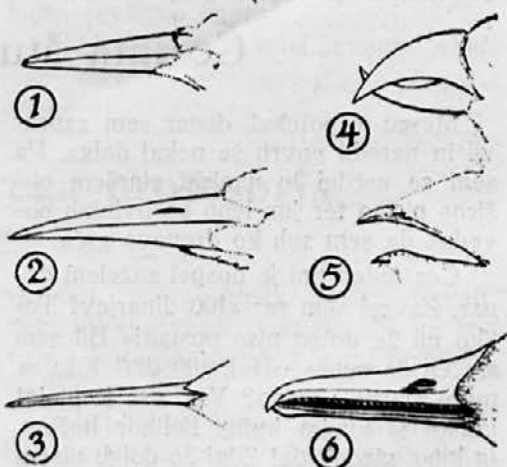
seznama redov nezadostna ocena izginila sama od sebe. In kako lahek posel bi imel profesor prirodopisa, ako bi bile vse ribe tako čudno ustvarjene kot električni skat in bi imele tako čudne navade kot jih ima krulec (morski petelin).

Dovolj! Spoznali smo vse zanimivosti, ki so in bodo na večne čase ostale shranjene v srednji omari, zdaj pa za nameček še tole:

Prvi del omare, stoječe levo od vhoda (v tretjo dvorano) je do vrha poln okostnjakov, torej zopet onega, kar vsakega poštenega kristjana, v prvi vrsti dijaka, spominja na smrt. Le proč od tod, saj premišljevat o smrti bomo imeli dovolj časa — v grobu! Suhoparen in sila dolgočasen je nauk o okostju, to smo soglasno ugotovili že zadnjič, vendar se najdejo tudi tu izjemna poglavja, ki prvošolca vsaj za par kratkih minut priklenejo nase. »Pomen zobovja za prehrano« bi bilo prvo tako poglavje, drugo poglavje, ki sicer ni strogo »kostično«, pač pa je vsaj deloma »okostnelo«, bi se glasilo: »Ustroj in oblika kljuna ter hrana ptice«.

Kruli-Muli, Eržen, Trpin in vsi drugi, ki veste, da mnogo veste. Bi mi li znali odgovoriti na sledeča vprašanja:

1. Kako in s čim se hrani ptica, čije kljun vidite na sliki št. 2 kot prvi (1)?

Sl. št. 2.

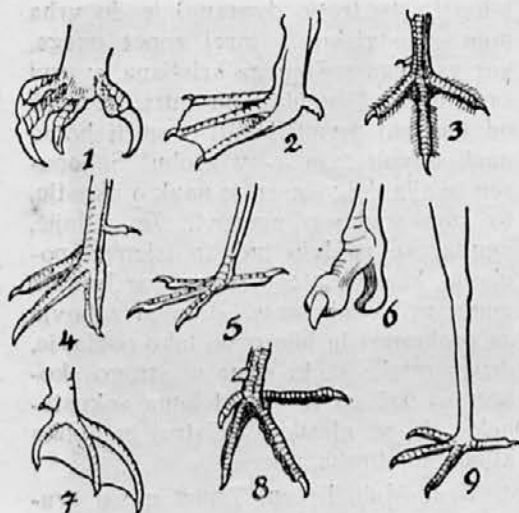
2. Kako se imenuje ptica, ki se ponša z drugim (2) kljunom?

3. Mi znate imenovati ptičko, ki ima tako šiljast kljun kot je tretji (3) v levi vrsti?

4. Kakšno rokodelstvo, pravzaprav kljunodelstvo opravlja junak s kljunom, predloženim s številko 4?

5. Kako je ime ptici, čije kljun je razviden s slike pod št. 5?

6. V kateri red ptic moramo uvrstiti ptico s kljunom, kakršnega kaže sl. 6?

Sl. št. 3.

»Prav dobro« je najmanj, kar ti dam, ako odgovoriš povsem točno in pravilno na vseh šest vprašanj, in zaskurano ti je »odlično«, ako vsaj devdeset odstotkov tehle tac na sliki št. 3 prisodiš pravim lastnikom.*

V drugi polovici leve omare so zgornje police še popolnoma prazne, pa tudi na spodnjih policah še zevajo prazni prostori. Kakor marsikaj drugega, tako čaka pač tudi ta omara boljših časov, ko bodo današnji dijaki stopili na plan in kot advokati in zdravniki, kot ministri in uradniki skrbeli za procvit in napredek našega muzeja. Najvažnejše, *kar moreš danes videti v tej omari, je več metrov dolga trakulja in pa cela vrsta želv, ki tekmujejo, katera bo počasnejša. (Konec prihodnjč.)

* Vidi se, da je zastavil gornja vprašanja profesor. Tistemu, ki bi znal prav pogoditi vse kljune in kremplje, ne zna drugega obečati, ko kak boren »prav dobro«, odnosno le malo več vreden »odlično«. Uredništvo Mentorja pa ve, da potrebuje študent predvsem denarja, zato bo dalo za nagrado tistemu, ki bo prav odgovoril na vprašanja o kljunih, 10 dinarjev in za pravilen odgovor o krempljih tudi 10 dinarjev. Ako bo več pravih odgovorov, bo odločil žreb, kdo dobi nagrado. — Odgovori do 30. aprila na uredništvo.

VSEVOLOD JAROSLAVSKIJ, DIJAK:

Če ima študent denar.

Mesec je potekal, denar sem zapravil in naredil povrh še nekaj dolga. Pa sem se usedel in napisal staršem obširno pismo ter jim lepo po ovinkih povedal, da sem suh ko drenova grča.

Čez teden dni je dospel zaželeni denar. Zavzel sem se: »100 dinarjev! Toliko mi že dolgo niso poslali!« Bil sem srečen do nebes. »Hej, 100 din! Kdo se more meriti z mano? Vse, vse je moje! Lahko si kupim knjig, kolikor hočem. In kino, gledališče! Zdaj že dolgo nisem bil tam.« Kar norel sem od veselja.

»E, zdaj mi boš že lahko vrnil, kar si dolžan,« se je nenadoma oglasil iz nekega kota tovariš na stanovanju. Grenka kaplja pelina mi je skalila veselje. »Bom že, ko bom menjal,« sem zagodrnjal, pograbil 'metuljčka' ter oddrvel z njim v mesto. Smejalo se je sonce, smejali ljudje in hitro sem pozabil na svojega upnika.

Pred knjigarno sem začel ogledovati knjige. Vse, česar sem si kdaj želel, se mi je smejalo skozi steklo, tako da res

nisem vedel, kaj bi si kupil. Tako je, če ima človek denar!

Naposled sem vstopil in zahteval: »Debevec, Vzori in boji! Župančič, Mlada pota! Prešernove poezije!...« Račun je bil sicer prav masten, vendar sem odšel vesel domov s svojim bogastvom.

Zvečer pa v gledališče! Že dolgo si nisem mogel privoščiti te zabave. Sicer je moj stotak kaj hitro kopnel in je v gledališču popolnoma skopnel, pa saj pozabi človek tu na vse bridkosti in težave. To je sploh najboljša lastnost gledališča.

Drugo jutro sem imel težko glavo. Šel sem nepripravljen v šolo in dobil nezadostno iz matematike. Študentovski denar!

Oglašati se je začela skrb, tista moreča skrb, ki kljuje človeku v srcu in ga tišči k tlom. »Kaj naj napravim?« Dolg itak že imam, do počitnic je še daleč, v žepu pa nimam niti toliko, da bi si kupil pero...«

Spomnil sem se na antikvariat. Oko mi je obstalo na grškem slovarju. »Saj ga itak ne potrebujem. Samo prostor zavzema! Tu in tam si ga tudi lahko izposodim, če bo že taka sila.« Lepo sem ga zavil ter šel z njim k trgovcu.

»Prosim lepo, če bi kupili grški slovar. Je še popolnoma neobrabljen —«

»Kaj? Doklerjev slovar? Ne potrebujem!«

Kakor da bi mi kdo nož porinil v srce. In jaz sem mislil, da prodajam Bog

ve kakšno dragocenost! Sklonjen sem taval po ulicah ter tiščal pod pazduho nesrečni slovar.

In vendar moram dobiti vsaj nekaj denarja! Pisati domov? Brr!...«

Brskal sem po polici med razmetanimi knjigami in izvohal staro nemško vadnico. Tovariš mi jo je odnesel k trgovcu; samega me je bilo sram. Ves razburjen sem ga čakal. Kmalu je prisopilhal ter mi pomolil pod nos — nemško vadnico!

»Tu imaš vruga!«

Vrgel sem knjigo v kot, da se je kar razčeperila. Jezen na ves svet sem poskusil še s starino. Iztaknil sem jo v neki zakotni ulici. Edino upanje, ki mi je še ostalo, je bil šah, moje največje bogastvo. Nesel sem ga v trgovino in ga ponudil stari babnici za pultom. Dolgo ga je gledala in obračala, slednjič pa dostojanstveno rekla: »Ni lep! Nočem ga!«

Obupno sem jo pogledal in zaprosil: »Pa bi dal prav poceni...« »Ne maram,« je skoro zakričala žena in kmalu sem stal spet na cesti. Komaj sem pa prišel domov, me je začel nadlegovati tovariš: »Plačaj, ne morem več čakati, jaz — —«

Nisem ga poslušal. Šah sem vrgel na mizo, pograbil kapo in zdrvel nazaj v mesto. Šel sem iz mesta dalje in dalje, upognjen in skrušen kakor ubijalec.

Le proč, proč in nič misliti ne na velikansko bogastvo včeraj in ne na hujšo revščino danes!

Šle so sladkosti, ostal je samo pelin!

SEMPRONIJ TIRO:

Iz dnevnika starega profesorja.

(Tretji del.)

V Ljubljani. Pred svetovno vihro in med njo.

XI.

(Slovo našega ravnatelja.)

... oktobra 1916.

Hrast, ki se, stoječ sam sredi poljane, noče pripogniti pred vsakim

vetrom, mora pasti, kadar navali nanj vihar, orkan: viharja sila ga izruje s koreninami vred iz tal in telebi na tla.

Silen vihar divja preko naših poljan že tretje leto. Prihaja pa iz tiste velike hiše tam na Bleiweisovi cesti.

Tam stolujeta dva moža mrkih pogledov Gessler in Tessl: vso oblast imata nad nami, a niti iskricice ljubezni do nas, do našega kravečega naroda. Slovenski ponos, slovenski značaj ju draži, jima je na poti: pasti mora. Nekaj smo slutili že v juliju, ob koncu lanskega šolskega leta. Tedaj se je pri sklepni konferenci vzdignil naš senior ter izjavil: »V imenu vsega učiteljskega zbora Vas, g. ravnatelj, prosimo: ne vlagajte še prošnje za upokožitev, ne zapuščajte naše mladine, ki Vam je tako od srca vdana, ne zapuščajte učiteljskega zbora, ki vidi v Vas svojega najboljšega prijatelja, svetovalca in — v teh težkih časih — zagovornika.« Tedaj je g. ravnatelj samo dejal: »Gospodje, hominis odium est. Boljše je, da en človek gre, kakor pa da bi ves zavod moral še naprej toliko trpeti.« — Ob začetku novega šolskega leta smo že vedeli: ravnatelj je vztrajal pri svojem sklepu, prošnja je vložil, ločili se bomo. Vse je šlo tako hitro: danes se je izvršilo. Ob 11., po treh urah pouka, se je ves zavod z vsem učiteljskim zborom vred zbral v avli. Iz mladih grl se je najprej oglasila pesem. V imenu mladine se je poslovil osmošolec. Nato je spregovoril ravnatelj: »Ljuba mi mladina! Moj namen je bil, da bi tiho odšel iz teh prostorov, kjer sem se čutil tako srečnega. Slavnosti v tem času, ko nam v uho bije — tudi zdaj — grmenje topov s fronte ob Soči in vsak hip tisoči trepečejo za usodo svojih dragih, niso primerne. Ker ste pa tako srčno želeli, da se skupno poslovite od mene, sem se vdal. Ob raznih prilikah in slavnostih sem vam v teku desetih let tukaj govoril, spodbujal vas za vse dobro in lepo; danes vam govorim zadnjikrat. Iz zgodb sv. pisma vam je znano, da so izraelski očaki ob smrti dali svojim sinovom svoja poslednja naročila. Literarna zgodovina nam je ohranila bolj ali

manj ugotovljene zadnje besede velikih mož. Kaj naj, draga mladina, jaz tebi v tem trenutku rečem? Stari Sokrates je v svojem obsmrtnem govoru Atencem razodel neko skrivnost svojega življenja: da je namreč ob vseh važnih dogodkih svojega življenja slišal v sebi, svoji notranjščini neki božanstveni glas — daimonion ga je imenoval — glas, ki ga je vselej svaril, kadar koli bi bil hotel kaj napačnega storiti. In ker je Sokrates ta glas vedno zvesto slušal, je ostal pošten in pravičen do smrti. Neko slično skrivnost iz svojega življenja naj vam, dragi učenci, tudi jaz danes razodenem. Da sem srečno prebil viharna gimnazijska leta, srečno dovršil vse svoje nauke, imel kakršnekoli uspehe kot mlad gimnazijski suplent, potem kot gimnazijski profesor, končno kot ravnatelj tega velikega zavoda, za vse to se imam zahvaliti Bogu in pa — svojemu angelu varuhu. Cesar me je moja dobra mati kot dete naučila, naj se vedno zaupno obračam k svojemu angelu varuhu in poslušam njegov glas, to sem vestno vršil: kadar mi je šlo za najtežje odločitve, sem zadevo izročil svojemu angelu varuhu — in šlo je. To je skrivnost moje sreče, mojih uspehov, kar jih je bilo v življenju. To danes hvaležno priznavam. In srečo, dober, da, najboljši uspeh želim zdaj za slovo vsakemu, prav vsakemu izmed vas.«

Še enkrat se je nato oglasil pevski zbor, in g. ravnatelj je odšel za zastor. Ves čas med govorom je ostal miren; za zastorom pa — dobro sem videl — si je otrnil solzo...

Predrznil sem se in se mu pridružil odhajajočemu: »Eno skrivnost svojega življenja, g. ravnatelj, ste danes razodeli, neko drugo pa zamolčali: zakaj nas ostavljate, ko Vas vsi še tako zelo potrebujemo?« »Vam zaupam,« je prijazno odgovoril g. ravnatelj, »tudi drugo skrivnost: od tistega dijaškega štrajka zaradi Go-

spe Svete, ko nismo na zahtevo onih dveh gospodov v vladni palači, Geslerja in Tessla, hoteli uničiti eksistence naših dijakov, nimam več milosti v njiju očeh; da, ko sem v nekem uradnem dopisu dejal, da so že zadosti trpeli i dijaki sami i njih roditelji, je šla ovadba naravnost na Dunaj do naučnega ministra, češ, da si drznem kritikovati postopek deželnega šolskega sveta. Vidite, hominis odium est — osebno me sovražijo. Zato sem se umaknil; zakaj bolje je, da en človek gre, kakor pa da bi moral ves zavod vedno in vedno trpeti. Sovrašтво torej me je pregnalo. Vsako sovrašтво je pa grda reč; grda reč pač ne sodi pred mlada srca, ki naj bi sovrašтва ne poznala: zato, vidite, sem o tej drugi skrivnosti — molčal.«

Da, tudi moška značajnost je v skladu z glasom dobrega angela varuha ...

XII.

(Slovo naših fantov.)

Dne 1. oktobra 1917.

Samo slovojevanje je danes naše življenje: slovo od življenja jemljejo tisoči na vseh razsežnih bojiščih, slovo jemljemo mi vsi tudi v zaledju, od starega načina življenja, od starega načina mišljenja, od starega načina čustvovanja; slovo jemljejo skoro v sleherni hiši — o, kakšni prizori! — in tako tudi naša hiša, dasi zavarovana s ponosnim napisom: »K. k. erstes Staatsgymnasium«, podnevi polna same mladosti, same radosti, same moči, ponoči pa skrbno zaklenjena in zaprta zunanjemu svetu, kakor da je trden grad brez oken in vrat — tudi ta hiša dan za dnevom gleda prizore slovojevanja, tudi ob njene miru in misli posvečene zidove pljuskajo ljuti valovi svetovne vojne.

Četrtrič že smo pričeli šolsko leto v znamenju bojnega boga Marsa; v septembru tiste dni so se vsi vrnili s počitnic v svoj razred kakor čebelice

v svoj panj in na tihem smo se tolažili: »Hvala Bogu, saj nekaj naše mladine bo le ostalo narodu!« pa je prišel prvi dan oktobra in vzdignile so se cele vrste: »Z Bogom! Odhajamo. Prezgodaj smo bili rojeni.« Kakor visoko drevo je zdaj naš veliki zavod: pri tleh — v nižjih razredih — je še lepo zeleno in košato, zgoraj, pri vrhu — v višjih razredih — je pa silno okleščeno in razmršeno.

Tudi letos nam prvi oktober ni prizanesel: nasprotno, še hujše je sekal in klestil. Odšli so vsi že osemnajstletni! V resnici, kakor poje pesem: »Fantič sem star šele osemnajst let...« Najlepše, najvažnejše predmete hrani gimnazija za sedmi in osmi razred: divna Odiseja, grška filozofija, Sokrates, Platon, grška drama, Sofokles, v latinščini Horacij, Tacit... v materinščini novejšje naše slovstvo, v zgodovini novejšja doba, francoska revolucija itd., sploh, stavi se v teh dveh letih streha mladi stavbi... O vsem tem ne bodo nič slišali; slišali bodo le živžganje in sikanje granat in šrapnelov... Fantje naši dragi, ali vas bomo še videli? Šest let, od prvega vzreda, smo vam bistrili um, vam vzgajali voljo in značaj: mar res ne bo dano nam, dano domovini naši, veseliti se razvoja vaših mladostnih sil?

Bilo je lani ta čas. Poslovil se je in dejal: »Prižgali ste mi iskrico ljubezni do domovine, ki mi ne ugasne več.« Ugasnil je... Poslovil se je drugi in dejal: »Opozarjali ste nas na lepoto našega jezika; peti mu hočem slavo.« Utihnil je za vedno... Poslovil se je tretji in dejal: »Dobro vidim, kdo je v teh dnevih našemu narodu najboljša opora; če se vrnem, vstopim v bogoslovje.« Odšel je Boga gledat brez bogoslovja...

Fantje naši dragi, ki ste se danes od nas poslovili in boste pred nami zagledali Lepoto — čestitam vam.

XIII.
(Slovo Sempronija Tirona od šole
in dnevnika.)

...junija 1919.

Zadnjikrat v šoli! Tiho, ne da bi učenci kaj zapazili, sem se danes celo uro poslavljaj od njih in se brez besed — poslovil. Tudi brez sentimentalnosti, brez vsake solze. Čemu neki solze, ko jasno vidim, da več ne sodim v ta novi čas, med to drugačno mladino. Čemu torej solze? Stari list na veji odpade, ko začne novi odganjati. Lex naturae!

Ko smo lani sredi novembra najprej vsi hvaležni odpeli Tedeum, da je konec strašnega časa, sem vstopil poln dobrih sklepov v svoj razred, da s pridnim delom popravimo škodo in vrzeli, nastale radi dolgih odmorov v znanju in znanosti. Pa ob kaj so zadeli moji dobri sklepi in načrti? Moji učenci so bili postali v teh petih letih vojne — drugačni ljudje. Nisem jih več spoznal. Kako čudno, neumljivo vedenje! Nič sovraštva, pa tudi nič ljubezni, čisto nekam drugam so šle vse njih misli.

Že koj ob vstopu sem se zavzel: nič veselega pozdrava v očeh, nekaj čuden odpor v obrazih. Zazeblo me je. In koj nato drugo presenečenje: kateder, ki je stoletja stal na vzvišenem prostoru pred klopmi, so bili samovoljno postavili dolj sredi med klopi. Ko sem začuden obstal s klobukom v roki, nemo vprašujoč, kaj naj to pomeni, so mi hladnokrvno, vsi solidarni, pojasnili: »Gospod profesor, hočemo, da bodite odslej med nami, ne pa na d nami. Buržujski časi so minili.« No, glede katedra smo se takoj sporazumeli. »Čisto prav,« sem dejal, »boste vsaj razlago bolje slišali in me pri nalogah manj goljufali.« To mojo izjavo je razred mirno prenesel: mislil si je pač svoje. — Takoj nato novo presenečenje! »Pričnemo s Platonom. Vsako uro naj bo vsaj ena grška slovnica v raz-

redu, da ponovimo, kadar bo treba, oblike in sintakso.« Završalo je. Vzdignil se je govorec v imenu razreda: »Gospod profesor! Slovnice ne bomo več nosili v šolo. Nikar nas s tem ne mučite. Slovnica se je že davno preživela.« »Preživela se je?« sem iznenaden vprašal, »odkod pa to veste?« »Vrabci na strehi o tem čivkajo. Sicer pa smo bili snoči v Mestnem domu, kjer nam je profesor, ki ga spoštujemo, povedal, da je zdaj konec mučenja s praznimi oblikami. Za zgled je dejal prav tole: Ubijali so nam v glavo grške glagole. Pa kaj imam od tega, če znam vse oblike Horáo, eidon, opopa, opsomai, ophthen? Proč s slovnico! Učite nas koristnih reči, takih, ki nam bodo v življenju hasnile.« Vroče mi je postajalo. Mislil sem si na tihem: Profesor je tako govoril? Vsako kraljestvo, ki je samo s seboj razdeljeno, bo propadlo. Na glas pa sem dejal: »Mar mislite, da vam grška filozofija, ki jo hočem sedaj z vami obravnavati, ne bo nič koristila v življenju? Ruska revolucija sloni vsa na filozofiji Hegelovi, Hegel sloni na Kantu, Kant sloni na Platonu, Platon na Sokratu: torej kaj, naj vam li razlagam Sokratovo filozofijo ali ne?« Sprejeto. Celozanimanjem so poslušali. Morda bo pa spet vse dobro in se spet vrne staro razmerje med učiteljem in učenci, sem si na tihem mislil in se veselil. Bridka zmeta! Pozvonilo je, konec ure. Vsa leta, kar sem učil, in pri vseh učiteljih je bilo vedno tako, da je učenec, katerikoli, odhajajočemu učitelju vrata odprl. (Če so katerega posebno radi imeli, so mu podali tudi klobuk v roke ter pomagali obleči suknjo.) A kaj se je zgodilo prvi dan pouka meni? Niti eden se ni zganil, da bi mi vrata odprl. To bi bilo menda poniževalno, buržujsko! Novo čustvovanje! Prepad je zazijal med njimi in nami... Idimo! Tedaj sem sklenil, da grem — tiho, brez šuma.

Tiho, brez šuma sem se torej danes poslovil. Bil sem slavnostne volje. »Konec, konec!« je vriskalo v meni. Prevajali smo zadnji dve poglavji iz Phaidona (66. in 67.), kjer Platon pripoveduje, kako je modri Sokrates umrl. Ko se mu je približal zadnji dan v ječi in je moral po krivičnem ukazu atenskih oblastnikov izpiti čašo strupa, se je Sokrates ves dan, do solnčnega zatona, veselo pogovarjal s svojimi učenci, zbranimi okoli njega v ječi, o neumrljivosti du-

še. Dejal je: »Pravi modrijan hrani svojo dušo vse dni z modrostjo, pravičnostjo, srčnostjo, resnicoljubjem in z ljubeznijo do prave svobode.« Neposredno, preden je nastavil kustom smrtonosno pijačo, je molil: »Naj bi bila moja preselitev s tega sveta na onega srečna!«

»Vidite, dragi učenci, tega si tudi jaz želim.« To sem dejal in knjigo zaprl.

(Konec.)

J. L.:

„Ali smo jih!“

I.

Ta nesrečni profesor prirodopisa!

Vselej, kadar smo prestopili prag druge šole in nas je pri pouku začel pozdravljati krilati zbor nagačenih pevcev in nepevcev, vpijatov in kričačev, prav vselej se je dobri mož razvnel in je začel z vzneseno besedo popisovati, kako se ptiči vzdignejo v zrak, kako z lahkoto zmanjšajo svojo telesno težo, ker imajo votle kosti, in kako s pomočjo posebnih priprav, ki jih imajo kar vedno pri sebi, iztisnejo iz sebe zrak in se dvignejo v sinje višave, kjer jih komaj opazi človeško oko.

In v šesti šoli se je zgodba ponovila, tokrat seveda v nemščini.

»Ali veste, Dolinar, da imajo ptiči votle kosti? Ali ste jih morebiti že videli?«

Dolinar je ponižno odkimal z glavo.

»Kaj pa Vi, Francin? Tudi ne?«

»Ne, gospod profesor, še nikoli.«

Pa je izbruhnilo. Sama sveta, prav naravoslovska jeza je pograbila gospoda profesorja z vso silo. Sapo je potegnul k sebi in čez plot njegovih zob, bi dejal Homer, so priletele krilate besede. Strašna pridiga, pomešana z grómom in s strelo nad to študiranje žejno lenobo, ki bi rada vse znala in bi ho-

tela tudi svet vladati, samo lepote prirode pa ne mara, pa noče, pa ne zna opazovati.

»Seveda!« se je začelo vsipati, »seveda! Pečene piške bi že obiral, meso bi jedel in glodal brez kosti; da bi pa ob priliki kako kost natrl in pogledal njen ustroj — nak, tega pa ne! Nesnaga nemarna! Jedel bi, jedel, študiral pa ne! Samo iurare in verba magistri.*) Da bi se pa sam prepričal, ali je to res, česar se uči — tega pa ne! Tako je len, tako nemaren, da se mu ne ljubi odpreti oči in pogledati v knjigo stvarnikove lepote. Ubogi narod s tako mladino! Misli — nič, učiti se — ne mara, življenje opazovati — noče!«

Da bi te, tristo gadov! Le zakaj se je dobri mož tako razhudil? Ali res ne ve, da naš študent s kmetov pečene piške pač nikdar ne vidi na mizi? Kako naj se potem prepriča, če so kosti votle?

Jaz sem se pa o tem vendar prepričal na nekoliko nenavaden način. Prestal sem sicer ob tem znanstvenem proučevanju precej strahu, dosti več nego

*) Prisegati na učiteljeve besede. (To so delali zlasti učenci modrijana Pythagore.)
Op. ur.

med profesorjevimi pridigami, a danes se spominjam z veseljem celo tega strahu v lepih mladih letih.

II.

Straheča dolina!*)

V obilnosti bogastva njene favne in flore sta študirala prirodopis Sušnikov Aleš — kdaj ga že krije črna zemlja! — in pa naš Janez.

Potegnil je veter, silen in močan, da so zatrepetala srca valečih ptičic in že izleženih mladičev.

Pa le za hip. Potem pa je spet zavladal svečan mir po vsej okolici.

Z vrha smreke je padlo nekaj črne-ga na tla.

»Vrana!«

Baš prav! Pečenih pišk ne dobiš, ptice pevke varuje postava, pa tudi škoda jih je. Vrane pa ni škoda. Njih strahotni glas bega ptičke po gozdu in kolkje na dvorišču, pred njenim kljunom ni varno ne zrno na njivi in ne negoden ptič v gnezdu. Zato tudi postava nima usmiljenja z vrano.

Nekaj skokov in že je bil na njej prostrani Alešev klobuk in težki prsti njegove roke so oklepali mladiča, ki je bil že skoro goden, da sam započne in nadaljuje tolovajsko delo svojih prednikov.

»Tale pa bo!«

»Kar dobra bo!«

»Ali jo bova koj?«

»Ne! Nikar! Najprvo po Matevža! Matevž mora to reč videti.«

»Kar ponj! Pa oba!«

Matevž je bil doma. Pred njim na mizi so ležale oguljene »Latinske vadbe« in nemo je buljil čeznje v slovnico, polno nerodnih perfektov in supinov, ki so si jih stari Rimljani samo zato izmislili, da pod njih težo omagujejo trde dijaške glave. In Matevževa glava je bila za latinščino trda! Jeziki sploh niso bili njegovi ljubljenci, pač pa naravoslovje.

*) V bližini Kranja, na levem bregu reke Kokre.

Kakor sladka rešitev od zgoraj mu je zadonela na uho ljubezniva beseda: »Matevžek!«

Kar koj se je okrenil.

»Poglej!«

»Čemu ti bo tisti kljun?«

»No, čemu? Kostu mu bomo pregledali! Moramo! Ali nismo naravoslovci?«

»Ali je vredno? Saj nima nič mesa.«

»Materialist! Greva pa sama. Pojdi, Janez!«

»No, pa grem. Da ne boš govoril...«

Matevž se je o počitnicah ukvarjal tudi s kuharsko vedo. In ni bil zadnji v tej stroki. Ročno se je zasuknil, vzel z mize v kuhinji nekaj soli in stisnil v žep še košček kruha za prigrizek. Rad bi bil dobil za oblizek še slanine, pa se ni dalo. Bistro oko gospodinjice Neže je že opazilo, da se med njenimi tremi varovanci nekaj kuha, in ko je videla, da se vsi trije pomikajo proti vratom, je začutila dolžnost, da poseže vmes.

»Kam pa spet! Saj sta komaj domov prišla, Janez in Aleš!«

»Mama, nič ne bodite hudi — učit se gremo.«

»Učit, učit, učit — postopat greste!«

»Ne, mama, res ne. Učit se gremo.«

»Doma se lahko učite. Kam boste hodili drugam!«

»Ne, mama, naravoslovja se moramo učiti zunaj, v naravi. Profesorji tako hočejo.«

»Profesorji, profesorji! Ah, saj pravim! Ne vem, kdo je bolj neumen, ali vi, ali profesorji! Saj smo včasih tudi imeli dijake, pa kakšni gospodje so že zdaj, pa so se vedno le doma učili!«

»No, dobro, pa doma ostanimo! Toda če bom jutri vprašan in bom dobil dvojko — kdo bo kriv? In kdo mi bo plačal šolnino? Vi!«

Gospodinja Neža je nekaj brundala sama predse; razumeti pa ni bilo mogoče. Menda je bilo nekaj o puti in jajcu. Obrabljene besede! Protivila se pa ni več našemu odhodu.

Torej naprej, na znanstveno delo!

Globoko doli v strugi deroče Kokre je bil pač najbolj pripraven prostor za raziskovanje. Tam je blizu voda, tam dražje, tam si skrit, da te nihče ne vidi... In šlo je kar po vrsti: glava proč, perje proč, ogenj, raženj — pa je kar zadišalo kakor po najboljši pečenki.

»Janez, poglej! — Aleš, ali jih vidiš?«

»Koga pa?«

»Poglejta! Tamle!«

Na nasprotnem bregu sta stala dva orožnika s puško in z nasajenim bajonetom. Žvižgala sta na piščalko, gle-

Na nasprotnem bregu sta stala dva orožnika...

III.

»Fiiii — fiiii — fiiiiiii...«

Kaj pa to pomeni? Čemu ta zategnjeni žvižg?

Ali je morda kaka nesreča v bližini?

dala na kukalo in kazala s prstom v strugo Kokre. Morda sta tudi klicala, grozila; ali Kokra je šumela, kdo naj jih razume!

Strela jasna! Zdaj se je šele posvetilo vsem trem v glavi. Kurili smo

na najbolj nevarnem kraju, kar jih premore Kranj v svoji čudovito lepi okolici: baš pod Cofovim* skladiščem za smodnik. Gorje ti, Kranj, gorje!

Znanstveno preiskovanje je bilo na mah ustavljeno in ogenj pogašen. Vsi trije smo začeli misliti na odhod.

Ali —

»Poglejta!«

O, Matevž ni bil zaman županov sin! Znanе so mu bile vse orožniške muhe; saj so se orožniki dostikrat oglašali na njegovem domu in so se radi hvalili, kako so lovili razne nepridiprave.

»Poglejta! Zajeti nas mislita. Eden gre gori, drugi dol, eden na primskovski most, drugi pa na 'železni' most. Fanta, zdaj pa pamet, če ne bodo sitnosti!«

Sklep je bil hitro storjen: na vsak način uiti in zvoditi orožnika na napčno sled. Kar čez Kokro!

Tam v bližini se podi Kokra pod skalami in čermi tako nizko, da jo je mogoče po skalah preplezati in priti na nasprotni breg. Preko teh skal smo bežali vsi trije naravoslovski učenjaki, bežali skrito in prihuljeno, oprezno in previdno, ročno in urno, zakaj z možem postave si nikdo ni želel imeti opravka.

Slo je.

A Matevž je bil prebrisan, Matevž, županov sin.

Komaj smo dobro prišli do sape, že je narekoval svoje povelje: »Dobro! Za zdaj smo kar lepo na varnem. Toda čisto brez skrbi še nismo. Na vsak način moramo narazen. Ti, Aleš, boš šel čez Primskovo na Huje, pa čez most v Kranj. Janez, ti pa kar čez primskovski most na Rupo, od tam pa na Korkriško cesto. Jaz bom pa krenil na železni most, pa mimo pokopališča. In če kdo zagleda orožnika, ne bežati! Orožniki bodo samo to vohali, kje bodo dobili tri take skupaj, kakor smo mi. Naj

* Cof je bil v Kranju prodajalec smodnika in lovskih potrebščin.

jih dobe, nas pa ne smejo, nas ne bodo! Srečno pot! V Kranju se vidimo.«

Razšli smo se.

Orožnika sta hitela in ko sta prišla na lice mesta, ni bilo o kurivcih ne duha ne sluha.

IV.

»Ob desetih naj gredo danes vsi dijaki pod vodstvom svojih razrednikov na dvorišče. Nobeden ne sme ostati v razredu. Začne osmi razred, za njim pride na vrsto sedmi in tako nazaj do prvega razreda.«

Branje take vsebine je krožilo drugi dan med deveto in deseto uro po vseh razredih gimnazije. Vse je ugibalo, zakaj. Nekaj se je moralo zgoditi. Z očmi so učenci iskali krivcev; morda bo zardela tista grešna duša, radi katere trpi zdaj ves zavod.

Šel je razred za razredom, počasi, korakoma, in marsikdo še zapazil ni, da stojita pri izhodu dva orožnika.

Tako so se zvrstili vsi razredi. Orožnika sta odmajala z glavo.

»Torej ne bo nič, gospoda, kaj?«

»Nobenega ne moreva dobiti.«

»Saj sem vama pravil, da sta se zmotila. Naš zavod takih ljudi nima, kakršnih vidva iščeta.«

»Ali so pa vsi dijaki v šoli?«

Razredniki so povedali, da vsi razen tistih, ki so že po nekaj dni odsotni radi boleznii. Danes ni nihče nanovo izostal.

»Torej oprostite, gospod ravnatelj! Vesela sva, da se je stvar tako izšla in da so vaši fantje brez krivde. Dolžnost je dolžnost in morala sva jo izvršiti.«

Službeno sta se poslovila in odšla.

Gospod ravnatelj se je zadovoljno smehljaj. Čast njegovega zavoda je bila rešena.

Toda rešil jo je bil Matevž!

Aleša je bil namreč že prejšnje popoldne nagnal k brivcu, ki mu je vzal precej močno razrastle kocine baš poganjajoče prve brade. Težko se je re-

vež ločil od nje, a Matevž je dejal, da je to edino varno. Zakaj njegov kosmati obraz je gotovo ostal orožnikom najbolj v spominu. Janez in Matevž sta pa tisto jutro šla v drugi obleki v šolo. Obleka ne naredi človeka, pre naredi ga

pa. To je Matevž dobro vedel in se po tem ravnal.

Ko smo opoldne sedeli pri kosilu, se je Matevž ponosno pobahal: »Ali smo jih!« V resnici smo bili pa vsi od srca veseli, da niso orožniki nas.

Francoski kotiček.

(Priobčuje P. V. B.)

YUGOSLAVIE.

Au Peuple Serbe.

*Tous vos frères courbés sous le joug étranger,
Se sont unis à vous, ô Serbes héroïques,
Et le peuple aux trois noms¹ dans un royaume unique²
Parmi les grands États va pouvoir se ranger³.
Jusqu'ici de l'Islam repoussant le danger,
Par les Marches de l'Est⁴ vos soldats magnifiques
Ont de notre Occident formé la garde épique⁵:
Vos maîtres l'oubliaient dès l'heure du berger⁶.
Du jour où la Serbie eut secoué ses chaînes,
Un grand espoir vous vint, Croates et Slovènes:
Napoléon put le⁷ réaliser un jour,⁸
Et depuis, désireux de vivre votre vie,
Vous avez attendu votre union d'amour:
C'est fait, vous avez conquis votre Yougoslavie!*

Andrée de Bussière.⁹

¹ Troimen.

² En sam, en.

³ Se bo mogel uvrstiti.

⁴ Vzhodna marka (obmejna pokrajina).

⁵ Epski, junaški.

⁶ Ugoden trenutek (ko so prišli ugodnejši časi, so narodi, ki so vam gospodovali, pozabili, da ste jih branili pred Turki).

⁷ Se nanaša na espoir.

⁸ Napoleon je namreč združil prvič Srbe, Hrvate in Slovence v eno državo. Ilirijo.

⁹ Za najboljši prevod te pesmi v slovenščino razpisuje uredništvo 20 (dvajset) Din nagrade. Prevodi naj se pošiljajo na uredništvo do 30. aprila 1929.

VANJUŠA, DIJAK:

SONET.

*Kot težki mi oblaki legajo,
na dušo črni dvomi. Kot duhovi,
skrivnostno skozi misli begajo.
Njih smeh nečujni tlači kot okovi.*

*Demoni dvoma so, ki segajo,
v srce mi, ki v očeh so jim mrakovi,
ki vse možgane mi prepregajo,
nogled zapirajo mi kot zidovi.*

*»Zakaj, zakaj?« mi v glavi bije,
kuje ...
In z grozo mi strmi oko v temine,
ki žarek jih noben ne razsvetluje.*

*In v sredi neizvestnosti doline,
jaz k zarji hrepenim v temi nesrečni!
Kje Bog si neizmerni, Bog moj večni?*

Literarni pomenki.

Kos poetike. Pomladanski večer.

Mrak objema zemljo
zmučeno od dela,
le v daljavi pesem
se glasi vesela...
Sapica zaveje
lahno čez dobravo,
pesem izgubi se
v tajnostno daljavo...

(Bogdan.)

Kaj se vam zdi, ali tale pesem velja? Praviš: »Zdi se mi, da je dobra.« In je že precej. Ritem je dober, tako zunanji kot notranji. Notranji (miselni) ritem je v razmerju 2 : 2, in sicer izražata vsaki dve vrstici eno misel. Kaj pa še ne zadovolji popolnoma? Jezik in jedro pesmi. »Prava pesem je tista, ki se ji kar začudiš, ko jo prebereš« (Jože Pogačnik). Besede morajo zveneti, zveneti, tukaj pa ne presegajo navadnosti. In pesem mora obogatiti, imeti mora jedro, cvet, misel, ki te lepoto omami in te posveti v globini. Vsebinska pa je tukaj bolj navadna, že večkrat opevana, slika nastroj (občutenje) večnostnega, tajnoglobokega v nas, a ne slika tako, da bi kar zagrabilo iz pesmi same, ampak je treba po prebrani pesmi še misliti in to ni dobro. Moti tudi ponavljanje besede daljava v zadnji vrstici. Gotovo pa je pesem že zelo dobra, zato smo jo tudi bolj natančno razrezali, da se vadimo ob njej.

Davorin. Občutje imate, to je prva komponenta za pesnika, pesniškega izraza pa vam še nedostaja. Morda se razvije čez čas. Občutje samo zadostuje za slovstvenega kritika, nikakor pa ne za pesnika. (Gl. Kelemina str. 18.) — V svet: »Pred mano svet se odpira, mamijo krasote me njegove, meni pa le više, više, srce koprni in sili. V dalji

neskončni moji so cilji in za njimi mi duša hiti...« Ritem! Ponavljanje!

Bogdan. »Prezgodnje veselje« ni slabo, a zelo bi ga še lahko obrekli. Je notri ponavljanje in mašila. Najdi jih sam!

Kos drobi v puščavi
svojo melodijo.
In v daljavi murni
pesemco drobijo...
Pesem mi drobijo,
pojejo tako:
Zdaj prišla pomlad je,
zime več ne bo!

Leopold. Nežno čutiš s ptičicami, vesne sestričicami, in s solncem, ki se doli z neba smeji, a drugače je verz kot proza. Poizkusi v prozi!

Ivo Škorjanc s celovške gimnazije. Veseli me, da morem brati vašo besedo. Nekateri verzi so dobri, nekateri so pa pomankljivi, zapeljala vas je rima, ki ste jo dosledno hoteli izpeljati. Poizkusite se še v lažjem verzju in v prozi. Še se ogasite! Nekaj boljših verzov naj sledi:

Glas iz Korotana.

Žalni glas iz severa se sliši,
ki ga joka tužni Korotan,
ker zatiran v lastni hiši,
je izmučen skoro že do ran.
Zvon veselja močnega je vtihtil.
V logih zilskih, na obrežjih Drave,
jarem trd je tugo v srcu vdihnil.
Čisto tiha so koroška sela,
kje si, zala deva, da bi pela,
kje se, dekle, skrivaš celi dan?
V izbi mračni pred Razpelom svetim
dvigaš blede svoje roke,
za rešitev doma s srcem vnetim
moliš ter prelivaš solz potoke.
Noč se črna je na brate vlegla,
vendar želja živo še gori,
da bi roka sem od juga segla
ter otela ljudstvo, ki trpi.

Marjan. »Metulj« kaže, da imate živahen dar opazovanja in za drugošolca kaže delce dosti sposobnosti. Berite in študirajte, pa sem prepričan, da boste še kdaj kaj napisali, vsaj v prozi. To pa seveda še ni pesem, ampak le živahni, skovani verzi, ko pravite, da vas »skozi veje gorko solnce v hrbet greje in da lahen vetrič vam nasproti piha in mlad metuljček k vam svoja krila viha.«

Dušan Ptujski. Lahno vam teče ritem, a je preveč šablonski. Zapomnite si, da ritem in rima še ne naredita pesmi. Pesem mora peti in razodevati, ne pa drdrati kot bi šel po stopnicah ali kakor bi vrtel na lajno. Zmožnosti vam pa ne odrekam, le ugotavljam, da ste bili doslej na napačnem potu. Lep je verz: Pomlad zelena se budi, v cvetju mladem vse vihra.

Vanjuša. Kje pa redite svojega Pegaza? Že drugič ste naslov pozabili. Saj veste, uredniki, ki govorimo od srca do srca z moško odkrito besedo, zahtevamo zaupanja.

Zvonko Nežin. Baladni slog imate. Varnite pa se apostrofov, en sam apostrof uniči vrednost vse pesmi. Rabiti bi ga smeli le v zabavljici. Veliko premorete v ritmu in rimi, a vsebina je zamegljena. Za vzgled naj bo ena izmed 31 skic izpod naslova »Tat«.

Angel joče
solz potoke.
Zlod krohoče
se, da poka.
Burja plašna
zunaj vlada.
Toča strašna
z dežjem pada.

Tudi šegavo dobro zaobrnete. Študirajte epsko pesništvo, pa v prozi mi kmalu kaj pošljite!

Dušan. »Naši prvi podmornici« je čisto poučen spis. Bolj zaimljivo bi bilo, če bi vse popisali na način neprisiljenega popisa kot ste proti koncu tudi začeli. Tako bi bil spis enoten, sedaj pa mu manjka enotnosti in zato še učinkovitosti. Spis je v uredništvu.

Nikolajev. Za vse dobro navdušeno srce imate. Na gori kličete: »Dokoder mi seže pogled, sem od same lepote prevzet, gleda mater Slovenijo, za katero se mnogi ne zmenijo.« Pesmi pa to nikakor niso, ampak čista proza. Pa pošljite kak domislek v prozi.

Taras Kazak. Krasne reči so v vaših verzih, celota mi je pa spet nedoumljiva. Če bi v prozi pripisali zraven vsebino (komentar), bi kako pesem hitro prepilil v krasen biser. Popravite tako pesem »Bolni aeroplan«! Razumljivi verzji se mi zdijo:

Oj, Sion!
Sion, sveta gora!...
Ali brneče je padlo med nas
in mi nismo spoznali,
mi smo vse drugo iskali,
zato je šlo vse preko nas.

»Zvončki« so dobri in pridejo v tisk, ravno tako »Drevesce«, »Viadukt« je pa spet iz mešanih verzov. Morda vseeno preveč hitite, da vaša stvaritelina sila omagule. Pokusite se v krajših rečeh.

Ivan Krstnik. V splošnem vam beseda gladko teče. Nekateri odstavki, navadno taki, ki ne spadajo v okvir črtice, so celo prav dobri. Vendar ne bo odveč, ako vam svetujemo, da pazite na vsako besedo, ki jo zapišete. Leposlovni spisi ne prenesajo nikakršnih banalnosti v jeziku, pa tudi ne kakšnih netočnosti. Rekel bi: pri vsaki be-

sedi, ki jo zapišete, se morate vprašati, ali izraža beseda res to, kar hočete povedati in da izraža lepo. — Vsebinsko pa vaša črtica ni enotna. Ali je Lojze res potep ali sanjar ali velik umetnik, ki ga nihče ne razume, ali morda kaj drugega, iz črtice ni razvidno. Od vsega tega je v povestici po nekaj, pa nič do konca dognanega. Materi delate krivico. Zgodba z bratom ne spada v okvir. Tudi konec ne zadovolji. Kako to, da sedaj nakrat razume mrtvo mater, ko ni mogel žive? In se na koncu pokaže kot nekak napol norec. — Predelajte popolnoma, tako da bo dobila povestica enoten liv in mi jo nato vrnite.

Vsem. Pišite po eni strani in uredniški molččnosti zaupajte tudi svoj pravi naslov. Sai ni potrebno, da bi se šli slepe miši. In taki začeti tudi nismo, da bi si ne upali pogledati v oči.

Razno.

Prihodnja številka bo dvojna in zadnja tega letnika. Izšla bo koncem maja ali začetkom junija, tako da jo bodo dobili v roke vsi dijaški naročniki, predno odidejo na počitnice. Ponovno prosimo vse zamudnike, da takoj poravnajo naročnino, ker jim drugače zadnje številke ne bomo poslali. — Obenem prosimo v prvi vrsti vse poverjenike, pa tudi druge, da nam nemudoma pošljejo podatke za statistiko, kakor smo prosili v zadnji številki.

Reprodukcij nekaterih slik, ki so jih poslali uredništvu dijaški škof. gimnazije v Št. Vidu, nismo mogli pravočasno pripraviti za objavo v tej številki. Prinesla jih bo prihodnja številka.

Kako nestrno čakajo. Dne 18. marca, ko radi majhne zamude še niso imeli vsi naročniki Mentorja v rokah, smo prejeli dopis, ki pravi: Spoštovani g. urednik! — Čakamo, čakamo, čakamo — pa nič ne dočakamo. Saprlot nahamol, kaj pa je to? Hudirja, ali ste vsi zaspali? Pri nas kaže gregorijanski koledar že 18., »Mentorja« pa še vedno ni. — Zganite se, zganite se! Jaz ponoči še spati ne morem...

Objavljam zaradi cenjenih sotrudnikov, v njih uteho in veselje, da bodo videli, kako zelo ugajajo njihovi prispevki znanja in razvedrila željnim naročnikom, v prvi vrsti dijakom. Prav tako!

Urednik se lepo zahvaljuje vsem naročnikom in sotrudnikom, ki so mu voščili vesele velikonočne praznike in mnogo pihov. Reči pa mora, da je bilo, žal, teh zadnjih bolj malo.

F. Š., Murska Sobota. Vaša uganka mi zelo ugaja; žal, da je ni bilo mogoče priobčiti v februarški številki, ker je došla pre-

pozno. Shranil jo bom za prihodnje leto. Pošljite še kaj!

I. B., Novo mesto. »Magična lika« bi ob priliki uporabil, če bi ne poslali le rešitev, ampak tudi uganko. Vsak zastavljavec mora poslati uganko in rešitev; najbolje vsako na posebnem listu.

Ugankarjem. Mentor bi potreboval kakšnih lepih, originalnih ugank iz zgodovine, zemljepisja, naravoslovja itd. Primerjaj današnje kljune in kremplje v »Kazipotu«! Na dan, ugankarji, posebno risarji!

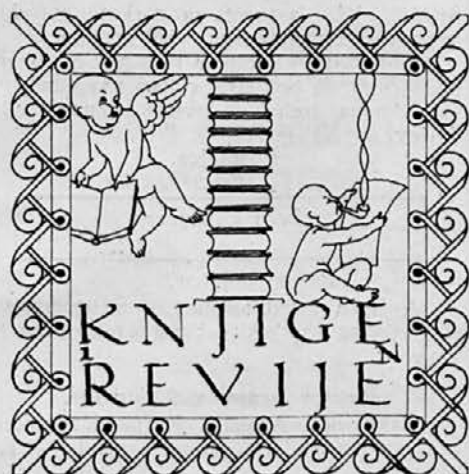
Radio Ljubljana. Med najvažnejše dogodke v kulturni zgodovini slovenskega naroda spada brezdvomno otvoritev radiooddajne postaje v Ljubljani. Postaja je pričela s poskusnimi oddajami začetkom septembra 1928, slovesna otvoritev se je pa izvršila ob proslavi desetletnice našega osvobojenja dne 28. oktobra 1928. Zakaj je ta dogodek tako izrednega pomena? Prvič je radio sredstvo, s katerim se splošna izobrazba vseh slojev dviga tako hitro, da se da v tem primeru radio težko primerjati s kako drugo napravo. Drugič je pa lastna radiooddajna postaja za vsak narod silnega moralnega pomena: po njej postane tudi majhen narod znan širnemu svetu; narod stopi po radiu v neposreden stik z drugimi narodi, postane v tem oziru njih enakoverden brat. Kako važen je radio za Slovence izven mej Jugoslavije, zlasti za izseljence, ni treba še posebej poudarjati. Seveda je pri njih začasno še malo razširjen, a njegova razširjenost napreduje povsod izredno hitro in v nekaj letih brzkone ne bo kolkaj bolje situirane rodbine, ki bi ne imela svojega radia. Tako je pri vseh kulturnih narodih in tako bo nesporno tudi med Slovenci.

Že številke iz prvih šestih mesecev življenja naše radiooddajne postaje nam to potrjujejo. V tem oziru je prinesel zanimivo statistiko »Slovenec« 1929, št. 65. Iz te statistike posnemamo, da je imela ljubljanska radiooddajna postaja 1. septembra 1928 samo 2030 naročnikov, dne 1. marca 1929 (torej po šestih mesecih) pa že 5333. V pol leta se je torej število naročnikov pomnožilo za 3303, kar znaša okroglo 550 na mesec ali 18 na dan. Dejansko tudi lahko potrdi Prosvetna zveza kot najemnica radiooddajne postaje, da pride povprečno na dan okoli 18 novih prijav. Pričakovati pa je seveda, da bo to število poleti nekoliko padlo, ko ljudje ne bodo tako navezani na sobo, dasi v celoti lahko trdimo, da je radio tako izredna kulturna dobrina, da se ji bo težko kdo odpovedal, kdor jo je le pričel uživati.

Od teh 5333 naročnikov jih je bilo samo v Ljubljani 1754, torej skoro 33% ali pičla tretjina vseh naročnikov. Tudi v tem oziru je Ljubljana res dostojno kulturno središče Slovenije. Na Gorenjskem ima po tej statistiki radio 1486 naročnikov ali 27,8% vseh v Sloveniji, tako da je nad polovico vseh naročnikov v Ljubljani in na Gorenjskem. Eden izmed vzrokov, zakaj je baš tu radio tako razširjen, je tudi ta, da je oddajna postaja (Domžale) na Gorenjskem in blizu Ljubljane in da torej večina Gorenjske in vsa Ljubljana lahko posluša radio že z navadnim detektorjem, ki te stane, če ga sam sestaviš, z enim slušalom in z montiranjem vred samo kakih 500 Din.

Med naročniki na radio je tudi 239 dijakov, ki tvorijo torej dobre 4% vseh naročnikov. (Natančneje 4,47%.) To število je prav za prav izredno visoko. V resnici pa posluša radio seveda neprimerno več dijakov, samo da statistika naročnikov ne izkazuje njihovih imen, ampak imena njihovih staršev. — Tudi 176 delavcev je imelo 1. marca 1929 že svoj radio.

Francoški kottček. Pesnica priobčenega soneta, gospodična Andrée de Bussière, urednica pariškega dnevnika »Le Gaulois«, je napisala ta sonet za mesečnik »Revue Yougoslave«, ki je prva leta po svetovni vojni izhajal v Parizu. Tiskan je v majski številki 1. 1919. Gospodična de Bussière je napisala po raznih francoskih listih celo vrsto člankov in pesmi o Srbiji in Jugoslaviji. Prof. dr. Anton Debeljak je izdal prevod dveh njenih sonetov, »Meč kraljeviča Aleksandra« in »Jugoslavija in Romunija«, v slavnostni številki Slovenskega Naroda, ki je izšla ob priliki poroke Njegovega Veličanstva kralja Aleksandra (8. junja 1922).

Dr. Fr. Bradač: Češko-slovenski slovar. V založbi Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani je nedavno izšel Učbenik češkega jezika, ki mu je sledil sedaj Bradačev Češko-slovenski slovar. Na polju praktičnega izvajanja slovanske vzajemnosti je s tem zopet storjen važen korak naprej. Med starejšo, še bolj pa med mlajšo generacijo se pojavlja težnja po znanju slovanskih jezikov in zdi se, da se Kollarjev ideal medsebojnega — ako ne aktivnega, vsaj pasivnega — jezikovnega poznavanja približuje vsaj deloma uresničenju. Danes zavzema pri nas izmed slovanskih jezikov češčina prvo mesto. Bradačev slovar bo brez dvoma prav dobro služil tistim, ki se bodo s čitanjem hoteli natančneje seznaniti z bogato češko kulturo, pa tudi tistim, ki bodo potovali po bratski republikli. Mora se reči o njem, da je dobro in vestno sestavljen. Slovar obsega preko 16.000 različnih besed, pri čemer niso všteti številni istodebelski izrazi. Oprema slovarja, ki ima žepni format ter šteje 315 strani, je prav dobra, notranja uredba zelo pregledna in praktična. Cena v celo platno vezani knjigi znaša Din 70.—. Delo zasluži najboljšo priporočilo. — J. O.

Sl. Savinšek: Izpod Golce. Povest z gorenjskih planin. (Ljudska knjižnica, 29. zvezek.) Ljubljana, 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 394, cena 30 Din. v platno vezani knjigi 42 Din. Izvirne ljudske povesti postajajo zadnja leta pri nas vedno bolj redke. Ta je pa pristo slovenska in še dobra povrh. V čudovitem planinskem svetu okrog Golce se godi vse dejanje in vsaka beseda izraža iskreno in toplo pisateljevo luibezen do teh naših prelepš planin. Vsebinsko obravnava povest burno, nevarnosti in romantične polno tihotapljenje čez Karavanke iz Avstrije v Jugoslavijo in obratno.

Haggard: Kleopatra. Zgodba o kraljevskem Egipčanu Harmakisu, njegovem padcu in maščevanju, kakor jo je bil sam napisal. Iz angleščine prevedel Jos. Poljanec. (Ljudske knjižnice 28. zvezek.) Ljubljana, 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 284. Cena Din 28, v celo platno vezani knjigi Din 40. Pisatelj nas vodi v ono dobo veličastne zgodovine starega Egipta, ko je šla njegova tisočletna zvezda že k zatonu in mu je vladala ena najstrašnejših žensk svetovne zgodovine, Kleopatra. To velezanimivo popisovanje prepleta napeta in tragična zgodba zadnjega potomca nekoč tako silnih domačih faraonov, ki naj bi osvobodil Egipt tuje nadvlade in oživil domačo dinastijo, a je tudi njega tako spretno uničila Kleopatra. Bravcu bodo dobrodošli kratki zgodovinski podatki o tedanjem Egiptu in Kleopatri, ki so dodani knjigi.

Dr. M. Rus: Prva pomoč. Oblastni odbor podmladka Rdečega križa v Ljubljani je začel izdajati lastno knjižnico. Prvi, pravkar izšli zvezek tvori Rusova »Prva pomoč«, ki bo izborna služila svojemu namenu. Njena oprema je jako lična, cena pa nezatna (3 Din, za člane P. R. K. pa 2.50 Din). Novo knjižnico vsem najtopleje priporočamo.

Problem št. 5.

Beli:

Kg1
De6
Sf1, f8
kmet c2

Črni:

Kf4
kmet g4

Beli vleče in matira črnega v 3 potezah. Rešitev in imena rešilcev problema št. 4 in 5 v prihodnji številki.

Listnica uredništva.

V sedmi številki je morala rubrika radi pomanjkanja prostora izostati.

Paragrafarjem.

Stara gazela za novi čas.
Kdor pozna jo, vsak drugači mojo vzgojo
sodi;
enimu prestar sim, drugimu preveč po modi.
Ta jezi se: »Kaj Kvintilijana ne posnema?«
Drugi pravi: »Uči po Rousseau-jevi metodi!«
Tretji spet me praša: »Al ti znan je Pesta-
lozzi?«

Uni terdi, de k uspeham le Komensky vodi.
Odlíčnjaki poreko, de sim še vse predober;
al lenuham zdel se bom hudoben kakor zlodí.
Jest pa samo paragrafam želel sim dopasti,
prašal nišm, al koristi deci to al škodi.

Steber.

(L. I. v Celju.)

a	a	e
e	i	i
k	m	n
n	o	o
r	r	r
t	t	v

Dobi vsakdo pri krstu.
Reka v Nemčiji.
Žensko krstno ime.
Znamka zobne paste.
Podzemna odprtina.
Podzemna žival.

Po sredi, od vrha navzdol ime znanega lista.

Dopolnilna uganke.

(Miroljub, Vižmarje.)

— si — na — pel — pil, — pra — svo — si
no —; ka — bi — čen — rod —, bi — lo —
za — sti.

Namesto črtic postavi zloge: bi, bil, do,
dolž, in, je, ko, ko, mu, na, rod, sre, sti,
to, vil, za tako, da dobiš kličico iz Stritar-
jevih pesmi.

Črkovnica.

(Miroljub, Vižmarje.)

a a a a a a d d e e g i i i k k k k l l m
n n n n o o o o p r r r s s t t u v v z

Sestavi iz teh črk pet besed nastopnega pomena: nekdanje mavriško kraljestvo v

Španiji, slaba lastnost, za gorkoto potrebna snov, drevesna bolezen, višji uradnik.

Nato postavi dobljene besede tako drugo pod drugo, da boš čital v treh navpičnih vrstah imena treh zgodovinsko znanih vladarjev.

Posetnica.

(Frk.)

Ivan Lekarner

Ig.

Kaj je mož po poklicu?

Rešitve do 30. aprila t. l. na uredništvo.
Nagrada za vse rešitve: Samouki knjigovez.

Rešitev ugank v 7. številki.

Črkovnica. Arhedik, Krapina, Alabama, bravina, Granada, Arizona, arzenik. — Karavanke.

Skrit pregovor. Brez dela ni jela.

Konjiček.

Odperto navadno uho in oko,
a usta zaprta mi nosi,
če treba, odpri pa še usta srčno,
nikjer dovolitve ne prosi.
Odperto srce in odprte roke
imej za trpečega brata;
a trdno zapahni uho in srce,
ko trka sovraštvo na vrata.

Vžigalice. Lojze.

Prav so rešili: Horvat Fr., Bohanec Fr.,
Modrinjak Fr. in društvo »Slomšek«, vsi v
Mariboru.

Deloma so prav rešili: Fr. Terseglav,
Vojt. Jarc in Jul. Gabrovšek v Ljubljani;
Ant. Lobnik, Razvanje pri Mariboru; Fr. No-
vak, M. Sobota; Iv. Zoichter, Razvanje pri
Mariboru; Edo Mom, Maribor; Ludv. Kor-
že, Celje; Vin. Beličič, Novo mesto; Fr. Ko-
lar, Ponikva ob juž. žel.; T. Linhartova,
Kranj; Leop. Veber, Celje; Ante Hočevar,
Praproče pri Grosupljem; Fr. Jug, Studenci
pri Mariboru; V. Leskovar in Ant. Žličar,
Ponikva ob juž. žel.; Jan Štětka, Sv. Pavel
pri Preboldu in 1 reševalec brez podpisa.

Te delne rešitve se nanašajo večinoma
na Pregovor, Konjička in Vžigalice, le malo
na Črkovnico. Pri reševanju je pa delala
reševalcem očitvidno največ preglavice ne-
srečna Mina. Zastavljalec je želel, naj bi se
spremenila v postavnega Lojzeta, toda za-
stavljalec je obračal, reševalci pa obrnili in
so, vsak po svojem okusu, rekli, naj se glasi
novo ime: Milan, Lukec (tega so imeli pose-
bno radi!), Jožef, Jože, Rudolf, Pero,
Dore in Prot (s pripombo: Gl. 11. kimovec
v Dij. koledariu!). Tako, vidite, izbira ni
maihna! Nekaj krivde na tej babilonski zme-
šnjavi nosi seveda tudi zastavljalec, ki ni
zastavil uganke tako, da bi bila možna sa-
mo ena rešitev.

Nagrado dobi Fr. Horvat, Maribor.

Knjigarna Nova Založba

Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami

r. z. z o. z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: *Podoba iz sanj* (Cankar), ali *dramo Kasijo* (Majcen), ali *pesmi Tristia ex Siberia* (Moše) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla *Literarna veđa* (dr. Keleminova).

Trgovske knjige in
šolski zvezki.

Vedno v zalogi: glavne knjige, ameriški journali, štrance, spominske knjige, bloki, mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ulica št. 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

Ljudska posojilnica

reg. zadruga z neomej. zavezo
v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 140 milijonov Din.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI
WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

:: USTANOVLJENA LETA 1889. ::

Telefon štev. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vložnega denarja nad 300 milij. dinarjev
(1 milijarda in 200 milijonov kron).**

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica)

LJUBLJANA, Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun, in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljubljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar tu popolnoma varen.